

EOS Valtonen Mauri

14.07.2009
JULKINEN; korjausjakelu

Suuri valiokunta

Viite

Asia

Suunnitelma Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi (Baltic Energy Market Interconnection Plan, BEMIP)

U/E-tunnus:

EUTORI-numero:

Ohessa lähetetään perustuslain 97§:n mukaisesti selvitys suunnitelmasta Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi.

Osastopäällikön sijainen
Teollisuusneuvos

Sirkka Vilkamo

Ylitarkastaja

Mauri Valtonen

LIITTEET perusmuistio TEM 2009-00049

Asiasanat	energiahuolto, energian toimitusvarmuus, Itämeri ja lähialueet
Hoitaa	TEM, UM
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OPM, PLM, SM, TPK, VM, VNEUS, YM

EOS Valtonen Mauri

14.07.2009
JULKINEN

Asia

**Suunnitelma Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi
(Baltic Energy Market Interconnection Plan, BEMIP)**

Kokous

Liitteet

Viite

EUTORI/Eurodoc nro: -

U-tunnus / E-tunnus: -

Käsittelyn tarkoitus ja käsittelyvaihe:

Suunnitelmaa aletaan toteuttaa Ruotsin pj-kaudella 2009 loppupuoliskolla.

Asiakirjat: -

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely:

Käsittelijä(t):

Työ- ja elinkeinoministeriö
Työ- ja elinkeinoministeriö

Arto Rajala
Mauri Valtonen

puh. 010-606 48 28
puh. 010-606 48 14

Suomen kanta/ohje:

Yleistä

Suomi kannattaa eurooppalaisten energiasisämarkkinoiden kehittämistä ja pitää sitä yhtenä keinona parantaa energiaturvallisuutta. Suunnitelma Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi on tarpeellinen, koska Baltian maiden energiaturvallisuuden parantaminen on Itämeren alueen yhteinen haaste. BEMIP on käytännön esimerkki paljon puhutusta energiasolidaarisuudesta. Pitkällä aikavälillä markkinoiden ja yhteyksien kehittäminen parantaa myös Suomen tilannetta.

Suomi pitää tärkeänä, että markkinoita ja infrastruktuuria kehitetään samanaikaisesti. Infrastruktuuri-investointipäätökset tehdään yrityksissä, joten yritysten mukanaolo oli BEMIP:n onnistumisen

kannalta olennaisen tärkeää. Avainasemassa on ollut sähkön kantaverkkoyhtiöissä aikaisemmin tehty työ pohjoismaisten ja Baltian sähkömarkkinoiden yhdistämiseksi.

BEMIP-työllä on pystytty suuntaamaan EU:n elvytysrahoja oikeisiin kohteisiin Itämeren alueella ja sen voidaan katsoa edistäneen Baltian maiden välistä yhteistyötä energiamarkkinoiden kehittämisessä. Suomen kannalta on tärkeää huolehtia siitä, että Itämeren alueelle varatut elvytysrahat saadaan yritysten käyttöön. Tämän edellytyksenä on, että sähkömarkkinoiden avaaminen lähtee Baltian maissa liikkeelle suunnitelmassa sovitun toimenpideohjelman mukaisesti jo kuluvan kesän aikana.

Suomi pitää tärkeänä, että korkean tason työryhmä seuraa suunnitelman toteutumista. On myös hyvä, että BEMIP on kytkeyty osaksi EU:n Itämeren alueen strategian toimeenpanoa.

Suomi pitää tärkeänä, että eurooppalaisten energiasisämarkkinoiden kehittämistä jatketaan rakentamalla siirtoyhteyksiä, joilla eristyksissä olevat alueet liitetään Euroopan yhteen liitettyihin sähkö- ja maakaasuverkkoihin.

Päätökset investoinneista tehdään siirtoverkko- ja energiayhtiöissä. Investointien käynnistämiseksi tarvitaan uusia avauksia rahoituksen saamiseksi hankkeisiin.

Sähköinfrastrukturi

Suomi katsoo, että Baltian maiden sähkömarkkinoita, sähköinfrastruktuuria ja yhteyksiä muihin jäsenvaltioihin tulee kehittää yhtenä kokonaisuutena, jossa pitkän tähtäimen tavoitteena on yhteen liitetty ja riittävän yhtenäisin säännöin toimiva sähköinfrastrukturi Itämeren alueella. Suomi pitää välttämättömänä, että Baltian maiden sähkömarkkinat toimivat EU:n sähkön sisämarkkinasääntöjen mukaisesti ja riittävän yhdenmukaisesti pohjoismaisten sähkömarkkinoiden periaatteiden kanssa ennen kuin ne voidaan liittää uusilla siirtoyhteyksillä Pohjoismaiden sähkömarkkinoihin. Viron EU-liittymissopimukseen sisältyvää poikkeusta sähkömarkkinoiden avaamiseen, joka on voimassa vähittäismarkkinoiden osalta vuoden 2013 loppuun, ei kuitenkaan ole tarvetta avata.

Sähkösiiirtoyhteyksien laajentamisen osalta Suomi katsoo, että:

- Itämeren alueella tarvitaan kokonaisuutenaan verkon kehittämissuunnitelmaan perustuvia yhteyksiä, jotka lisäävät sähkön toimitusten vaihtoehtoja ja markkinoiden toimivuutta sekä edistävät EU:n ilmastotavoitteita.
- Suomi pitää Estlink 2 –hankkeen toteuttamista tärkeänä, mutta katsoo, että uusien siirtoyhteyksien toteuttamisen edellytyksenä on, että Viron ja muun Baltian sähkömarkkinat toimivat EU:n sisämarkkinasääntöjen mukaisesti. Markkinoiden kehittämissuunnitelman täytäntöönpanon tulee alkaa mahdollisimman nopeasti, käytännössä jo vuoden 2009 aikana.
- Uudet siirtoyhteydet tulee saattaa alusta lähtien markkinaosapuolten yleiseen käyttöön sisämarkkinasääntöjen mukaisesti. Maiden kantaverkkoyhtiöiden tulisi operoida yhteyksiä.
- Baltian maiden on kehitettävä yhteistyötään sähkömarkkinoiden yhteisten sääntöjen aikaansaamiseksi. Lisäksi niiden tulisi sopia siitä, miten siirtoyhteydet Pohjoismaihin ja Puolan kautta Keski-Eurooppaan toteutetaan.
- Muita Baltian maista suunnitelmaan sisältyviä sähköinfrastrukturihankkeita ovat merikaapeli Etelä-Ruotsista Liettuaan sekä Liettua-Puola-yhteys.

Suomella on sähkösiiirtoyhteys Viron kanssa (Estlink 350 MW). Yhteys toimii Suomen energiaregulaattorin ja Viron ministeriön myöntämän poikkeuslupan perusteella ns. kaupallisena yhteytenä (osakkaina ovat Baltian energiayhtiöt, PVO ja Helsingin kaupunki). Yhteyttä operoi erillinen virolainen verkonhaltija AS Nordic Energy Link ja sen siirtokapasiteetti on varattu osakastahojen käyttöön. Poikkeuslupa on voimassa vuoden 2013 loppuun, jolloin Viron EU-liittymissopimuksessa sopima poikkeus sähkömarkkinoiden avaamiseen päättyy. Poikkeuslupan päättyessä johdon on kaavailtu siirtyvän Viron ja Suomen kantaverkkoyhtiöiden haltuun. Toimenpiteet sähkömarkkinoiden avaamiseksi tulisi aloittaa mahdollisimman nopeasti. Konkreettisenä

toimenpiteenä tulisi kysymykseen Estlink 1-yhteyden vapaan kapasiteetin avaaminen markkinaehtoiseen käyttöön jo vuonna 2009 perustamalla Baltiaan Nord Pool Spotin ehdottama Estlink-hinta-alue.

Uuden Estlink 2 -yhteyden kaavailtu teho olisi 650 MW. Virolaisten tavoitteena on turvata sähköntuontimahdollisuus Suomesta. Suomen näkökulmasta puolestaan tilanne on se, että Pohjoismaissa sähköntuotantokapasiteetti ei riitä kaikkina hetkinä omaan tarpeeseen. Erityisesti Suomi on vahvaa alituotantoaluetta. Tämän vuoksi Pohjoismaat eivät pystyisi turvaamaan Baltian maiden sähköhuoltoa ainakaan talvikausina. Lisäksi Liettuan ja Baltian syöttäminen pohjoismaisella sähköllä nostaisi niukkuuden vallitessa sähkön hintaa Suomessa ja pohjoismaisilla sähkömarkkinoilla. Tämän vuoksi uusien hankkeiden osalta tulisi ottaa huomioon, että Pohjoismaiden sähkökapasiteetti, erityisesti Suomen kapasiteetti, on niukka ja siksi Baltian maat eivät voi turvautua (yksinomaan) pohjoismaiseen sähköön, vaan tarvitaan alueen omia ratkaisuja. Tärkeää olisi myös se, että Baltian energiamarkkinoita kehitettäisiin kokonaisuutena.

Kaasuinfrastrukturi

Suomen ja Viron välisen kaasuputkiyhteyden rakentamista selvitetään käynnissä olevassa Balticconnector-hankkeessa. Balticconnector-selvitys kuuluu osana EU:n Trans-European Energy Network (TEN-E) ohjelmaan. Hankkeessa on selvitetty merenalaisen maakaasuputken reittivaihtoehdot ja mahdolliset kaasuputken rantautumiskohdat Suomen ja Viron puolella. Teknisten selvitysten lisäksi on suoritettu vuosina 2006 ja 2007 merenpohjatutkimukset valituilla reiteillä. Merenpohjatutkimukset vahvistavat, että kaasuputkelle on löydettävissä reitti, joka mahdollistaa sen rakentamisen käyttäen tavanomaista ja koeteltua teknologiaa.

Kaasuputki parantaisi Suomen maakaasun toimitusvarmuutta, koska Suomella olisi suora yhteys Latvian maakaasuvarastoon. Putki toimisi kaasun lisätuontikanavana Suomeen (max 2 Mrd m³ /vuosi) tai samansuuruisena vientikanavana Suomesta Viroon. Selvitykselle on haettu jatkoaikaa vuoden 2010 loppuun saakka ja siinä on tarkoitus selvittää myös LNG-termiinalin rakentamismahdollisuuksia.

Balticconnector -hankkeen hyödyt

- Suomen, Viron ja Latvian kaasuverkot yhdistävä meriputki liittäisi yhteen Baltian maiden ja Suomen kaasuverkot, jolloin Suomen kaasumarkkinat olisivat osa nykyistä suurempia markkinoita
- Suomi saisi yhteyden Latvian kaasuväylöihin
- Operatiivinen yhteistyö verkkoyhtiöiden ja kaasun toimittajien välillä lisäisi tehokkuutta

Balticconnectorin mahdolliset toimintamallit

- kaasun siirto Venäjältä Baltian maiden kautta Suomeen
- kaasun siirto Venäjältä Suomen kautta Baltian maihin
- kaasun varastointi Latvian maanalaisessa kaasuväylässä
- nesteytetyn maakaasun tuonti ja siirto Suomeen ja Baltian maihin (edellyttäisi nesteytetyn maakaasun tuontitermiinalin rakentamista)

Baltian maat ja Suomi ovat kaasun hankinnassaan nykyisin yhden hankintalähteen, Venäjän varassa. Uuden tuontiyhteyksien rakentamista on vaikeaa saada kannattavaksi kansallisten

maakaasumarkkinoiden pienten volyymien vuoksi. Jos Suomi ja Baltian kaasuverkot olisi yhdistetty, markkina uuden tuontiyhteyden kaasulle olisi suurempi ja uuden tuontiyhteyden kannattavuus paranisi.

Päätökset uusista maakaasun siirtoyhteyksistä ja mahdollisesta LNG-terminaalista tekevät Suomen ja Baltian maiden kaasuyhtiöt.

Suomi katsoo, että mahdollinen Baltian maiden ja Suomen yhteinen LNG-terminaali olisi edullisinta rakentaa Suomeen. Suomen maakaasumarkkinoiden koko vastaa puolta koko alueen kaasumarkkinoista. Terminaalin yhteyteen rakennettavan kaasuväestön sijoittaminen Suomeen olisi perusteltua, koska Suomesta etäisyys Latvian kaasuväestöihin on suurempi kuin Baltian mailla.

Pääasiallinen sisältö:

Komissio julkaisi 13.11.2008 EU:n energiaturvallisuus- ja solidaarisuustoimintasuunnitelman (toisen strategisen energiakatsauksen). Komission viisikohtainen toimintasuunnitelma kattaa

- 1) infrastruktuurin kehittämistarpeet ja energialähteiden monipuolistamisen
- 2) energian ulkosuhteet
- 3) öljy- ja kaasuväestöt ja valmiusjärjestelmät kriisien varalle
- 4) energiatehokkuuden
- 5) EU:n omien energialähteiden hyödyntämisen parhaalla mahdollisella tavalla.

Komissio on toimintasuunnitelmassaan identifioinut kuusi infrastruktuurin kehittämisen prioriteettihanketta, joista yksi on eristyneiden energiamaarkkinoiden liittäminen EU-markkinoihin. Lokakuun 2008 Eurooppa-neuvostossa päätettiin laatia toimintasuunnitelma yhteenliittymien muodostamisen nopeuttamiseksi Itämeren alueella.

Komissio (pj. Barroso) asetti korkean tason työryhmän laatimaan Itämeren alueen energiayhteyksiä ja -markkinoita koskevan suunnitelman. Ryhmän tehtävänä oli laatia suunnitelma sähkön ja kaasunsiirtoyhteyksien rakentamiseksi Baltian maiden ja Suomen, Ruotsin sekä Puolan välille. Suunnitelma kattaa sähkön tuotannon, sähkön- ja kaasunsiirtoyhteydet ja kaasun väestöinnin. Hankkeen taustalla on muun muassa Ignalinan ydinvoimalan sulkeminen vuoden 2009 lopussa. Ryhmän puheenjohtajana on toiminut komission energian ja liikenteen pääosaston johtaja Matthias Ruete ja Suomen edustajaksi nimettiin työ- ja elinkeinoministeriön valtiosihteeri Mikko Alkio. Suomen lisäksi mukana ovat olleet komissio, kolme Baltian maata sekä Ruotsi, Tanska, Puola, Saksa ja tarkkailijana Norja.

Korkean tason työryhmän lisäksi perustettiin sähkömarkkinoita, sähköinfrastruktuuria ja -tuotantoa sekä kaasua käsittelevät asiantuntijatyöryhmät. Näissä Suomen edustajina ovat olleet sähkön kantaverkkoyhtiö Fingrid Oy:n, kaasuyhtiö Gasum Oy:n, Energiamaarkkinaväestön sekä työ- ja elinkeinoministeriön edustajat.

Baltian energiainfrastruktuurin kehittämisessä ei ole ollut puutetta hankkeista, joita on selvitetty paljon. Sen sijaan on ongelmana ollut, että hankkeet ovat usein jääneet selvitysasteelle. Baltian pienten markkinoiden ja Venäjän vahvan energiatarjonnan vuoksi hankkeita on ollut vaikeaa saada taloudellisesti kannattaviksi.

Suomen kannalta suunnitelmaan liittyviä hankkeita ovat virolaisten ja suomalaisten suunnittelema toinen sähkökaapeli Estlink 2 sekä Suomen ja Baltian kaasuyhtiöiden maakaasuputkihanke Balticconnector, joka toteutuessaan tarjoaisi mahdollisuuden yhteyteen Suomen maakaasuväestöstä Latviassa sijaitseviin maakaasuväestöihin.

Korkean tason työryhmä julkaisi loppuraporttinsa kesäkuussa 2009. Pääministerit allekirjoittivat suunnitelmaa koskevan pöytäkirjan (Memorandum of Understanding) 17.6.2009.

Yhteisymmärryspöytäkirja heijastaa poliittista aikomusta (ei muodosta oikeudellisesti sitovaa kansainvälisen oikeuden alaista sopimusta). Loppuraportti sisältää toimintasuunnitelman, jossa kuvataan energiayhteyssuunnitelmaan kuuluvat hankkeet ja toimenpiteet.

Suunnitelma Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi kattaa sekä markkinoiden kehittämisen että tarvittavan infrastruktuurin. Infrastruktuuri-investoinnit edellyttävät markkinoiden toimivuutta. Tämän vuoksi näitä kahta asiaa on tarkasteltu rinnakkain.

Sähkön osalta suunnitelma sisältää yksityiskohtaisen tiekartan aikatauluineen ja vastuutahoineen markkinoiden avaamiseksi siten, että Baltian maiden markkinat voidaan yhdistää pohjoismaisiin markkinoihin ja Puolaan sekä Puolan kautta Keski-Eurooppaan. Lisäksi luodaan katsaus sähköntuotantokapasiteettiin Itämeren alueella. Markkinoiden kehittämisen lisäksi suunnitelmassa on arvioitu alueella tarvittavia sähköinfrastruktuurihankkeita, joista merkittävimmät ovat Suomen ja Viron välille suunniteltu Estlink 2 ja Liettuan ja Ruotsin välinen Swedlit.

Estlink 2 –hankkeelle on varattu EU:n 5 mrd euron elvytyspaketissa 100 miljoonaa euroa. Nopeutetussa aikataulussa se valmistuisi vuonna 2014. Estlink 2:n edellytyksenä on, että Viron ja Baltian sähkömarkkinat toimivat EU:n sisämarkkinasääntöjen mukaisesti.

Kaasun osalta suunnitelma sisältää katsauksen kaasumarkkinoihin, markkinoiden kehittämisprojekteja ja infrastruktuurisuunnitelmia Itämeren itä- ja länsiosissa. Kaasumarkkinat ovat alueella pienet, eikä alueella ole Norjaa ja Tanskaa lukuun ottamatta merkittäviä kaasuntuottajamaita. BEMIP-suunnitelmaan sisältyy Suomen ja Viron Välisen Balticconnector-kaasuputken toteuttamismahdollisuuksien selvittäminen. Toteutuessaan Balticconnector yhdistäisi Baltian maiden ja Suomen kaasuverkot ja parantaisi maakaasun toimitusvarmuutta Suomessa, koska Suomi saisi yhteyden Latvian kaasuvaramoihin. Lisäksi selvitetään LNG-terminaalin rakentamismahdollisuuksia.

Suunnitelman täytäntöönpanon etenemistä seurataan työtään jatkavassa korkean tason työryhmässä puolivuositain komission raporttien perusteella.

Kansallinen käsittely:

Taustaryhmä, jossa edustajat TEM:stä, UM:stä, VM:stä, VNK:sta, Energiamarkkinavirastosta, Fingrid Oy:stä ja Gasumista Oy:stä.

EU-ministerivaliokunta 6.2.2009 ja 17.6.2009

Eduskuntakäsittely:

E 21/2009 vp (Energian toimitusvarmuus osana EU:n energiapolitiikkaa) sisälsi katsauksen Itämeren alueeseen ja EU:n rahoittamiin infrastruktuurihankkeisiin: TaV 17.3.2009, UaV 26.3.2009 ja 1.4.2009, SuV 3.4.2009: ei toimenpiteitä

Eduskuntaa informoidaan suunnitelmasta Itämeren alueen energiamarkkinoiden ja -yhteyksien kehittämiseksi E-kirjeellä.

Käsittely Euroopan parlamentissa:

Asiaa ei käsitellä Euroopan parlamentissa.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema:

Suunnitelma ei vaikuta kansalliseen lainsäädäntöön. Suunnitelmaan ei sisälly Ahvenanmaalle sijoittuvia hankkeita.

Taloudelliset vaikutukset:

Suunnitelmaan sisältyvälle Estlink 2 –hankkeelle on varattua elvytysohjelmaan kuuluvaa yhteisön rahoitusta enintään 100 miljoonaa euroa, josta Suomen kantaverkkoyhtiö Fingridin osuus olisi enintään 50 miljoonaa euroa. Hankkeen kustannusarvio on noin 300 miljoonaa euroa, joka jakautuisi tasan Suomen ja Viron verkkoyhtiöiden kesken. Fingridille jää maksettavaksi ja rahoitettavaksi kantaverkkotariffin kautta noin 100 miljoonaa euroa.

Muut mahdolliset asiaan vaikuttavat tekijät:

Baltic Energy Market Interconnection Plan liittyy keskeisesti EU:n Itämeren alueen strategiaan (E 75/2009 vp).

Asiasanat
Hoitaa

Tiedoksi
